



Yayına Geliş Tarihi:13/04/2022
Yayına Kabul Tarihi:22/05/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:178-194
ISSN: 2587-2206

BURSA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDE BULUNAN BİR GRUP HERAKLEİOS DÖNEMİ SİKKESİ

Fevzi MERCANOĞLU¹

Özet

Bu makalede Bizans İmparatoru Herakleios'a ait Bursa Arkeoloji Müzesi'ndeki bir grup sikke kataloglanmıştır. Makalede kataloglanma kısmından önce Bizans İmparatorluğu tarihinden bahsedilmiştir. Bizans döneminde sikke, Herakleios'un hayatı ve Herakleios döneminde Bizans ekonomisi konuları ele alınmıştır. Makale titiz ve objektif bir bakış açısıyla ele alınıp yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır.

Bizans imparatorluğu M.S. 330 yılında I. Konstantinos tarafından Konstantinopolis şehrinde kurulmuştur. Orta Çağ'da devam eden Bizans imparatorluğu çeşitli sülaleler ve isimlerle yönetilmiştir. İmparatorluk geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1453 yılında yıkılmıştır.

Bizans imparatorluğunda sikke kullanımı I. Anastasius döneminden (491) başlayıp son imparator XI. Konstantinos'a kadar (1453) devam etmiştir. Bu sikkeler bakır, gümüş ve altın olarak basılmıştır.

Kartaca valisi Herakleios'un oğlu Herakleios 575 yılında doğmuştur. Bizans imparatorluğunu en önemli hükümdarlarından biridir.

Herakleios finansal açıdan tükenmiş bir yönetim devralmıştır. Sasanilerin yayılcı politikaları Bizans imparatorluğunun hem ekonomik hem de siyasi açıdan zora girmesine neden olmuştur. Ortodoks kiliselerinin lideri Patrik Sergios'un desteğiyle Sasaniler ile yaptığı mücadeleleri kazanarak imparatorluğu siyasi ve ekonomik refaha ulaştırmıştır. İlk olarak bakır daha sonra gümüş ve altın sikke basılmıştır. Altın sikkelere "solidus" adı verilmiştir. 491 yılında yapılan sikke reformu ile sikke birimlerinde değişiklikler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Herakleios, Sikke, Nüvizmatik, Müze, Sanat.

¹ Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, mercanoglufevzi@gmail.com, ORCID no: 0000-0001-8221-3795

Atf/Citation: Mercanoğlu, F. (2022). Bursa Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bir Grup Herakleios Dönemi Sikkesi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 178-194.

A GROUP OF HERACLIUS PERIOD COINS FOUND IN THE BURSA ARCHAEOLOGICAL MUSEUM

Abstract

In this article, a group of coins were cataloged at the Bursa Archeology Museum of Byzantine emperor Herakleios. The article mentioned the history of the Byzantine Empire before the cataloging part. In the Byzantine period, the issues of coin, Herakleios's life and the Byzantine economy were discussed during the Herakleios period. The article is handled from a meticulous and objective point of view and is used from local and foreign sources.

The Byzantine empire was the first in 330 AD Founded by Konstantinos in the city of Constantinople. The Byzantine empire, which continues in the Middle Ages, is governed by various sules and names. The Empire has spread to a large geography. It was destroyed by the Ottoman Empire in 1453.

The use of coins in the Byzantine Empire I. From the time of Anastasius (491), the final emperor XI. It continued until Constantinos (1453). These coins are printed in copper, silver and gold. Herakleios, son of the Carthage governor Herakleios, was born in 575. He is one of the most important rulers of the Byzantine empire.

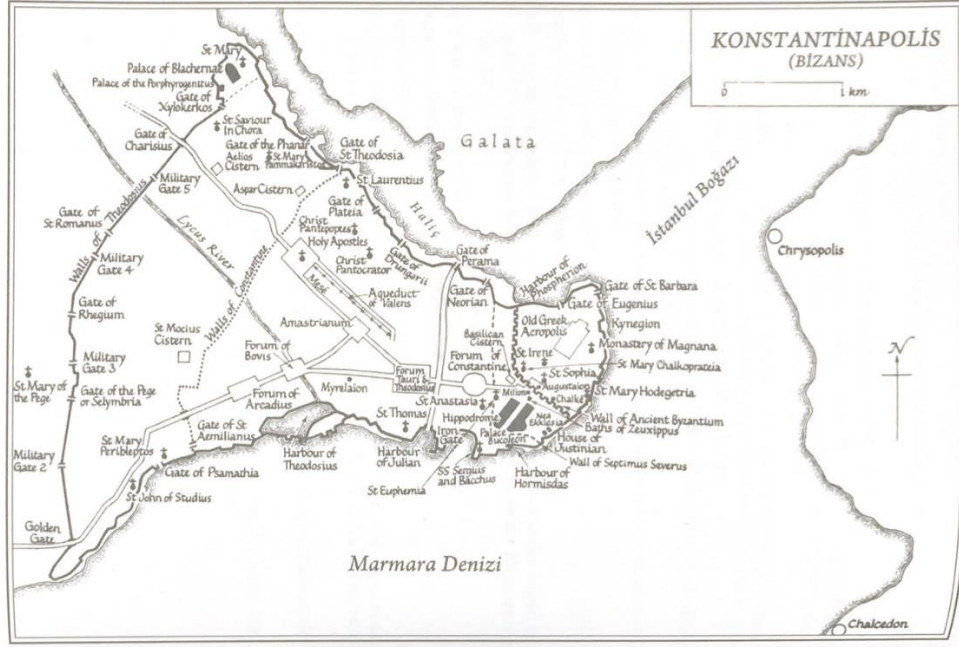
Heracleios took over a financially depleted administration. The expansionist policies of the Sassanids made the Byzantine empire difficult both economically and politically. With the support of Patriarch Sergios, the leader of the Orthodox churches, he won his struggles with the Sassanids and led the empire to political and economic prosperity. First copper, then silver and gold coins were printed. Gold coins are called "solidus". With the coin reform made in 491, changes were made to the coin units.

Keywords: *Byzantine Empire, Heraclius, Coins, Numismatics, Museum, Art.*

GİRİŞ

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunan I. Herakleios dönemine (MS. 610-641) ait bir grup sikkeyi katalog olarak göstermeden önce, Bizans İmparatorluğu tarihine değinelim. Sonrasında ise I. Herakleios döneminde yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeleri aktarıp sikke üretiminden ve darphane sisteminden bahsetmek daha doğru bir başlangıç olacaktır. ²

² Bursa Arkeoloji Müzesinde yapmış olduğum bu çalışmada Bursa Arkeoloji Müze Müdüresi Çiğdem DURAKOĞLU ve Müze sikke seksiyonu sorumluları Ahmet SANCAKTAR, Emine DEMİR DEVE ve İbrahim TAN'a ilgileri ve yardımların dolayı kendilerine teşekkürlerimi sunarım. Bursa Arkeoloji Müzesi sikke seksiyonunun çok iyi bir biçimde düzenlenmiş olması ve Müze envanter defterlerinin de çok düzenli bir biçimde tutulmuş olması çalışmama büyük bir kolaylık sağlamıştır. Ayrıca yapmış olduğum bu çalışmada değerli bilgileri ile bana yol gösteren ve beni destekleyen İstanbul Arkeoloji Müzesi İslami sikke seksiyonu sorumlusu



Harita 1: Konstantinopolis Genel Görünüm (Norwich, 2012: 3)

1. BİZANS İMPARATORLUĞU TARİHİ

Bizans İmparatorluğu M.S. 324 yılında Konstantinopolis adı verilen şehirde kurulmuştur. Aynı zamanda 1453 yılında Osmanlı Devleti'nin eline geçmesiyle bu şehirde yıkılmıştır. İmparatorluk, 11 yüzyıllık dönem boyunca ayakta kalmıştır. Cyril Mango'ya göre; Bizans İmparatorluğu üç dönemde incelenmektedir. Erken Bizans Dönemi İmparatorluğu kuruluşundan itibaren 7. yüzyıla kadar sürmüştür. Orta dönem ise Anadolu'nun Türkleşmeye başlamasına kadar veya 1204 Haçlı Seferi'ne kadar olan süre boyunca uzanır. Geç dönem ise bunların herhangi bir tarihinden itibaren 1453 yılına kadar olan süredir (Mango, 2021: 9).

Büyük Konstantin'in kurduğu Konstantinopolis şehri coğrafi konum itibariyle Asya ile Avrupa'nın kesiştiği bir noktada bulunmaktadır. Bu şehrin etrafında Doğu dünyasını toplayabilecek bir merkez oluşturmak istenmiştir. Dini, askeri ve ekonomik açıdan önem arz etmektedir. İmparator Konstantin Hristiyanlığın gücünü kullanmak amacıyla devletin dinini Hristiyanlık olarak

Ömer ÇEPNİOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

kabul etmiştir. Askerî açıdan hiyerarşik bir düzen kurmasıyla iyi bir idari yapı oluşturuldu. Hristiyan inançlarına hoşgörü ile yaklaşarak ilişkileri geliştirdi.

İmparator bu yaptıklarıyla Ortodoks kiliseleri üzerinde hakimiyet sağladı. V. yüzyıla kadar Roma kültürü varlığını sürdürmüştür. IV. yüzyılın sonlarından VII. yüzyılın başlarına kadar Bizans İmparatorluğu'nda iki büyük kriz görülmüştür. Biri Kavimler Göçü, diğeri ise dini bunalımdır.

Justinyanus döneminde (MS. 527-565) Doğu Roma İmparatorluğu siyasi yönden ilk işi Roma İmparatorluğu'yla arasında bulunan dini ayrılığa son vermiş bu siyasi anlayışla Roma'yı arkasına alarak daha da kuvvetlenmiştir (Diehl, 2006: 32).

Bizans İmparatorları arasında en fazla mimari faaliyetler I. Justinyanus döneminde gerçekleşmiştir (Mercanoğlu, 2021: 11).

602 yılında orduda çıkan bir isyan, imparatorluğu çaresiz bir durum içerisine çekti. Maurikios öldürüldü, bu isyanın lideri olarak görülen Phokas askerler tarafından imparatorluğa getirildi. (602-610). Bu iç karışıklık durumdan faydalanan İran devleti Suriye, Filistin ve Anadolu'yu işgal ettiler. Balkan yarımadası Avarlar'ın işgaline uğradı. Devleti bu güç durumdan çıkararak kişi İmparator Herakleios oldu (Demirkent, 1992: 233).

867 yılında I. Basileios'un tahta geçmesi yaklaşık iki yüz elli yıl boyunca devam edecek olan Makedon Hanedanlığı'nın başlangıcı kabul edilir. Bu hanedanda Bizans İmparatorluğu'nun en kabiliyetli hükümdarları yer almaktadır. Bu dönem boyunca İmparatorluk, düşmanlarına karşı pasif halinden, kaybedilen toprakları yeniden fetheden ülke silüetine kavuşmuştur. İmparatorluğun "Altın çağı" olarak nitelendirilen bu dönemde kültürel manada sanat ve felsefenin geliştiğini söyleyebiliriz (Browing , 1992: 95).

1204 yılında Konstantinopolis, IV. Haçlı Seferine katılan şövalyeler tarafından yapılan yağma ile beklenmedik bir şekilde şehir ve imparatorluk harap olur. Bizans İmparatorluğu bu yıkımdan sonra bir daha asla toparlanamamıştır. İmparatorluk tarafından şehir, 1261 yılında tekrardan ele geçirilmişse de bu dönemden itibaren artık Yunanistan yarımadası ve Ege'deki adalarından oluşan ufak bir imparatorluk haline gelmiştir. Anadolu'da Türklerin giderek güçlenmesi ile iyice içine kapanan İmparatorluk 1453 yılında Osmanlı devletinin Konstantinopolis'i almasıyla çökmüştür (Ünal, 2010: 13).

1.1.Bizans İmparatorluğu Döneminde Sikke

Bizans imparatorluğu sikkeleri nümizmatik alanında, 491 yılında Bizans imparatoru Anastasius'un (MS. 430-518) sikke reformu ile başlamaktadır. Anastasius'un yaptığı bu reform ile iyice bozulmuş olan geç

Roma nummileri kullanımdan kaldırılmıştır. Nummilerin yerine daha büyük ve daha ağır üzerlerinde birimleri belirtilmiş sikkeler basılmıştır. İlk olarak

bakır daha sonra gümüş ve altın sikke basılmıştır. Altın sikkelere "solidus" adı verilmiştir. 491 yılında yapılan sikke reformu ile sikke birimlerinde değişiklikler yapılmıştır. Sikke birimleri harfler ile gösterilmeye başlanmıştır. Bu sikkelerin ön yüzünde imparatorların büstü, arka yüzlerinde ise büyük M harfi bulunmaktadır. M=Follis , K= Follis'in yarısı, I= Follis'in dörtte biri şeklinde ifade edilmiştir. Bu follislerin arka taraflarında darphane ve değerleri gösterilmiş, I. Justinianus sonrasında ise basıldığı yıl eklenmiştir (Gökalp, 2019: 8).

2.HERAKLEİOS DÖNEMİ

575 yılında doğduğu düşünülen Kartaca Valisi Herakleios'un oğludur. Babası ile aynı adı taşımaktadır (Demirkent, 1998 : 210). Baba Herakleios'un Ermeni kökenli olduğu bilinmektedir. Annesi Epiphania Kapadokya kökenlidir. 585 yılında baba Herakleios önde gelen bir komutandı. Askerlerin Üstadı (magister militum per orientem) adı verilen unvana sahipti (Walter, 2002: 22). Bu olaylar kayda geçerken oğul Herakleios ile alakalı hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır.

Oğul Herakleios babasından Persler ile ilgili diplomasi ve savaş yöntemleri hakkında birçok bilgi edinmiştir. Bu bilgiler, Herakleios'un imparatorluğu döneminde birçok kazanımlar elde etmesini sağlamıştır.

Herakleios'un imparatorluk yıllarına tanıklık eden erken dönem Frank tarihçilerinden Fredegarius (yaklaşık 650 yıllarında) Herakleios'un arenada aslanlar ve yaban domuzları ile sık sık mücadele ettiğini yazmaktadır (Walter,2002: 26).

İmparator Phokas döneminde (MS. 602-610) baskı rejimine karşı ayaklanan Baba Herakleios, Mısır eyaletinin ve kendisine destek vermesi ile Oğul Herakleios'u Kuzey Afrika da oluşan Askeri birliklerin başına getirdi, bu askeri birlik İstanbul üzerine sefere çıktı. 3 Ekim 610 yılında İstanbul'a ulaşan Oğul Herakleios, Ortodoks kiliseleri lideri Patrik Sergios ve Yeşiller Partisi'nin desteğiyle Phokas'ı yenerek İmparatorluk tahtına çıktı (Demirkent, 1998: 210).

Bizans imparatorluk tarihinin en büyük hükümdarlarından biri olan Herakleios yönetimi ele geçirdiğinde imparatorluk, siyasi ve ekonomik olarak çökmüştü. Düzenli bir ordusu bulunmayan ücretli askerlerle bir araya gelmiş bir orduya sahipti. Balkanlarda Slavlar ve Avarlar diledikleri gibi faaliyetler yürütüyorlardı. Anadolu da ise Sasaniler vardı. (Ostrogorsky, 1981 :86)

Bu olaylar gösteriyor ki, Bizans İmparatorluğu'nun yönetimi işlevselliğini yitirmişti. Herakleios yönetimini ancak yeni baştan yapılacak yenilikler kurtarabilirdi.

İmparator Herakleios'un yaptığı stratejik ve siyasi hamleler ile 628 yılında savaş imparator Herakleios tarafından zaferle sona ermiş ve kaybedilen topraklar tekrardan geri alınmıştır. Herakleios döneminde yaşanan ikinci kriz ise 620 yılında Peygamber Hz. Muhammed'in yeni bir din olan Müslümanlığı, ilan etmesi ile yeni birleşik bir Arap devleti kurmasıdır. 632 yılında Mısır ve Suriye tekrar, işgal edilmiştir. Bu işgal Herakleios'un yenilgisi ile sonuçlanmıştır. (Ünal 2010: 9) Müslüman ordularının ilerleyişini durduramayan Herakleios ilk 634 yılında Ecnadeyn sonra ise 636 yılında Yermuk savaşlarını kaybetmiştir. İmparator 640 yılında başkent Kostantinapolis'te ölmüştür.

2.1.Herakleios'un İmparatorluğu Döneminde Ekonomi

Herakleios'un İmparatorluğu döneminde Sasanilerle çetin bir mücadele verilmiştir. Çeşitli toprak kayıplarından dolayı imparatorluk ekonomik buhrana girmiştir. Herakleios, ekonomik durumun düzelmesi adına birkaç yola başvurmuştur. Vergi, zorunlu borçlandırma ve bazı eski yönetim bürokratlarına para cezaları vermiştir.Ortodoks Kiliseleri lideri Patrik Sergios'un desteğini almıştır. Bunlara ek olarak bir dizi ekonomik tedbirler almıştır. Ancak İskenderiye'nin kaybedilmesiyle beraber buğday ve birtakım tahıl ürünleri İskenderiye'den tedarik edilememiştir. Bu durumdan dolayı halk sefalet ve hastalıklarla boğuşmuştur. Daha da kötüye giden bu ekonomik buhran, İmparator Herakleios'un mali ve siyasi tedbirleri ile düzelmiştir (Bamyacı, 2018:210).

2.2. Herakleios Dönemi Sikke Katalođu

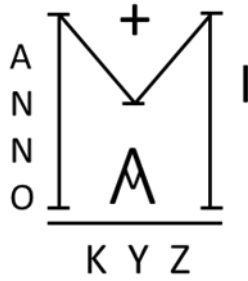


Fotoğraf 1: Envanter No:339 Ön yüzü



Fotoğraf 2: Envanter No:339 Arka yüzü

Eserin Envanter No	: 339
Adı	: Sikke, Bakır
Cinsi	: Bronz
Dönemi	: Bizans, Herakleios 610-641
Ağırlığı	: 11,4 gr
Ölçüleri	: Çap-30x29 mm , Kalınlık-2,05 mm
Bulunduğu Yeri	: Bilinmiyor
Benzer Yayın	: H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35
Tanımı	: Ön yüz- HERACLI PERP AVG. yazısı içinde cepheden, zırlı giysili sağ elinde haçlı küre sol elinde kalkan ile Herakleios.

Arka yüz-

Monogramı yazılıdır.



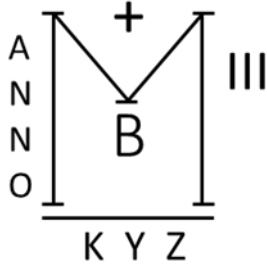
Fotoğraf 3: Envanter No:3265 Ön yüzü



Fotoğraf 4: Envanter No:3265 Arka yüzü

- Eserin Envanter No** : 3265
Adı : Sikke, Bakır
Cinsi : Bronz
Dönemi : Bizans, Heraclius 610-641
Ağırlığı : 11,3 gr
Ölçüleri : Çap-32x34 mm , Kalınlık-2 mm
Bulunduğu Yeri : Bilinmiyor
Benzer Yayın : H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35
Tanımı : **Ön yüz-** Çevre yazısı aşınmıştır ama muhtemelen **DN HERACLIUS PP AVG.** Herakleios'un büstü cepheden kısa sakallı, başında haçlı miğferi, zırlı pelerinli giysili, sağ elinde globus üzerinde haç taşımalı. İyi seçilememektedir.

Arka yüz-



Aşınmış, oksitlenmiş, monogramı vardır. Kenarı gayri muntazamdır. Çatlak ve çıkıntıları vardır.



Fotoğraf 5: Envanter No:3266 Ön yüzü



Fotoğraf 6: Envanter No:3266 Arka yüzü

Eserin Envanter No : 3266

Adı : Sikke, Bakır

Cinsi : Bronz

Dönemi : Bizans, Herakleios 610-641

Ağırlığı : 12,88 gr

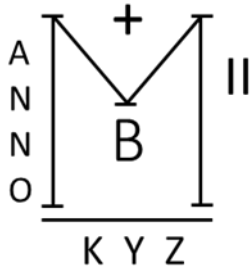
Ölçüleri : Çap-31x32 mm , Kalınlık- 3 mm

Bulunduğu Yeri : Bilinmiyor

Benzer Yayın : H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35

Tanımı : **Ön yüz-** Çevre yazısı aşınmıştır ama muhtemelen **DN HERACLIUS PP AVG.** Herakleios'un büstü cepheden kısa sakallı, başında haçlı miğferi, zırlı pelerinli giysili, sağ elinde globus üzerinde haç taşımalı.

Arka yüz-



Monogramı vardır. Kenarı gayri muntazamdır. Aşınmış ve oksitlenmiştir.

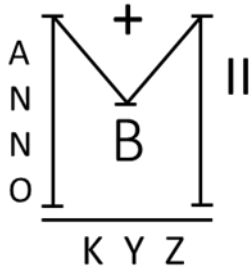


Fotoğraf 7: Envanter No:3273 Ön yüzü



Fotoğraf 8: Envanter No:3273 Arka yüzü

Eserin Envanter No	: 3273
Adı	: Sikke, Bakır
Cinsi	: Bronz
Dönemi	: Bizans, Heraclius 610-641
Ağırlığı	: 11,74 gr
Ölçüleri	: Çap-30x31 mm , Kalınlık-2,50 mm
Bulunduğu Yeri	: Bilinmiyor
Benzer Yayın	: H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35
Tanımı	: Ön yüz- Çevre yazısı aşınmıştır. Baş harfleri okunabilmektedir..... PERP AVG. Cepheden kısa sakallı, başında haçlı miğfer, zırhlı-pelerin giysili sağ elinde globus üzerinde haç taşımalı Herakleios büstü. Çevre yazısı Focas'a ait, büst Herakleios'tur.
Arka yüz-	



Monogramı vardır. Kenarı gayri muntazamdır. Aşınmış ve oksitlenmiştir.

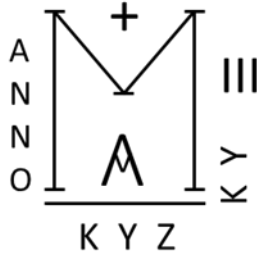


Fotoğraf 9: Envanter No:3289 Ön yüzü



Fotoğraf 10: Envanter No:3289 Arka yüzü

Eserin Envanter No	: 3289
Adı	: Sikke, Bakır
Cinsi	: Bronz
Dönemi	: Bizans, Herakleios 610-641
Ağırlığı	: 11,82 gr
Ölçüleri	: Çap-30x31 mm , Kalınlık-2,50 mm
Bulunduğu Yeri	: Bilinmiyor
Benzer Yayın	: H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35
Tanımı	: Ön yüz- Çevre yazısı aşınmış olup üst üste darp edilmiştir. Herakleios'un büstü cepheden kısa sakallı, başında haçlı miğfer, zırhlı-pelerin giysili sağ elinde globus üzerinde haç taşımaktadır.
Arka yüz-	



Monogramı vardır. Hatalı üst üste basılmıştır. Yer yer oksitlenmiştir.

Not: Hatalı baskıdır.

SONUÇ

Bu makalede Bizans imparatoru Herakleios'a ait Bursa Arkeoloji Müzesi'ndeki bir grup sikke kataloglanmıştır. Makalede kataloglanma kısmından önce Bizans İmparatorluğu tarihinden bahsedilmiştir. Bizans döneminde sikke, Herakleios'un hayatı ve Herakleios döneminde Bizans ekonomisi konuları ele alınmıştır. Bursa Arkeoloji Müzesi'nin envanter kayıtları incelenip katalogları hazırlanmıştır. Makale titiz ve objektif bir bakış açısıyla ele alınıp yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır.

KAYNAKÇA

Bamyacı, M, E, Güçlüay, S. (2018), İmparator Herakleios Dönemi (610-641) Bizans İmparatorluğu'nun Genel Ekonomisi ve Ticaret Politikası, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 : 281-288.

Browning, Robert (1992), *The Byzantine Empire*, The Catholic University of America, Washington DC.

Demirkent, IŞIN (1998), Herakleios, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, , C. 17, 210-216.

Diehl , Charles (2006), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. A. Göke Bozkurt, İlgı yayınları, İstanbul.

Gökalp, D. Zeliha (2019), *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Mango, Cyril (2021) , *Bizans : Yeni Roma İmparatorluğu*, çev. Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Mercanoğlu, Fevzi (2021), *Bizans Mimarisi Bibliyografyası*, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2021.

Norwich, J.Julius (2012), *Bizans Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Ostrogorsky G. (1981), *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara.

Ünal, Ceren (2010), *Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri*, *Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi.

Walter, E. Kaegi (2002), *Heraclius Emperor of Byzantium*, Cambridge University Press, Cambridge.